МАКЕДОНСКО ПРОФАНО СЛИКАРСТВО
(XIX – почеток на XX век)

PIKTURA PROFANE MAQEDONASE
(XIX – fillimi i shekullit XX)

MACEDONIAN PROFAN PAINTING
(XIX – beginning of XX century)

К.Ив.В. 1919.

НУ НАЦИОНАЛНА ГАЛЕРИЈА НА МАКЕДОНИЈА
KI GALERIJA NACIONALE E MAQEDONISË
NI NATIONAL GALLERY OF MACEDONIA

МИНИСТЕРСТВО ЗА КУЛТУРА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
MINISTRIA PËR KULTURË E REPUBLIKËS SE MAQEDONISË
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA

ОПШИНА ВЕЛЕС
KOMUNA E VELESIT
MUNICIPALITY OF VELES

МАКЕДОНСКО ПРОФАНО СЛИКАРСТВО
(XIX – почеток на XX век)
PIKTURA PROFANE MAQEDONASE
(shekulli XIX – fillimi i shekullit XX)
MACEDONIAN PROFAN PAINTING
(XIX – beginning of XX century)

Чифте амам, ноември 2013
Çifte hamami/Chifte Hamam, Shtator/November 2013

КОСТА ВАНГЕЛОВ
KOSTA VANGELLOV
KOSTA VANGELOV
Оплакување Христово, 1919
Vajtimi i Krishtit
Plainte de Christ

ВОВЕД

Во XIX век во светот се случува Преродба, односно прогрес на човековата цивилизација во сите сегменти на нејзиното живеење. Ваквите промени се случувале и на македонското тло, но со оглед на познатата општествено - политичка состојба во која се наоѓала државата во овој приод, позитивните промени се движеле со забавен од.

Во Македонската ликовна уметност продолжува поствизантиската традиција на сликање на иконопис и живопис, по нарачка на црквата и младиот граѓански слој, така што сликањето на елементи и мотиви со профана содржина, сè до 80 - те години на XIX век се остварува во рамки на религиозното сликарство.

Меѓу зографите - сликари кои имаат придонес допринос за развојот на македонската ликовна уметност во втората половина на XIX и почетокот на XX век се: Димитар Андонов Папрадишки, Ѓорѓи Зографски, Данаил Несторов Фрчкоски, Коста Вангелов, Ѓорѓи Андонов, Коста Шкодреану, Трајко Муфтински и др. Преку своето творештво тие успеале да се наметнат во прифаќањето на новите ликовни идеи за бавно напуштање на шематизираниот поствизантиски иконопис и живопис, во интерес на скромната појава на македонското профано сликарство. Осамените дела на Теодосиј Зограф и Дичо Зограф, во почетокот и средината на XIX век, само го навестуваат она што во областа на македонската ликовна уметност ќе се случува во наредниот период.

Првите посериозни истражувања во областа на профаното сликарство во Македонија ги направи д-р Антоние Николовски во неговата студија „Македонските зографи од крајот на XIX и почетокот на XX век“ (Андонов, Зографски, Вангеловиќ), Скопје 1984. Националната Галерија на Македонија, во континуитет го истражува и презентира македонското ликовно творештво од периодот на Преродбата со што во голема мера придонесува за согледување на развојниот пат на сликарството во овој период. Во 2005 и 2006 година беа организирани ретроспективни изложби на Димитар Андонов Папрадишки и Ѓорѓи Зографски, додека во 2009 година, беше организирана уште една изложба по повод 150 години од раѓањето на Димитар Андонов Папрадишки. Паралелно со изложбите беа објавени и монографски трудови со нови сознанија за животот и творештвото на Папрадишки и Зографски.

Со изложбата „Македонско профано сликарство“ се обидовме да презентираме дел од македонското ликовно творештво од периодот на Преродбата, кое во голема мера ќе придонесе за расветлување на раниот развој на современата македонска уметност. Пред македонската јавност, покрај познатите и објавени дела, поставени се и досега неизложени дела, позајмени од јавни и приватни колекции.

Голема благодарност за организација на изложбата им должиме на сите институции и семејства, кои ги позајмија своите дела и секако изразуваме благодарност и до Македонската Православна Црква, која секогаш безрезервно ги поддржува нашите проекти поврзани со ликовната уметност во периодот на Преродбата. Особена благодарност упатуваме до Министерството за култура и Советот на општина Велес за финансиската поддршка на изложбата.

Халиде Палоши
директор на Националната галерија на Македонија

HYRJE

Në shekullin e XIX në botë shfaqet Rilindja, përkatësisht progresi i civilizimit njerëzorë në të gjitha segmentet e jetës humane. Ndryshimet e tilla do të manifestohen edhe në trojet maqedonase, por nëse merren parasysh gjendjet shoqërore – politike në të cilën gjendej shteti në këtë periudhë, këto ndryshime pozitive do të manifestohen me ritëm të ngadalësuar.

Në artin figurativ maqedonas, vazhdon tradita pas bizantine e pikturimit të ikonave dhe jetë përshkrimit të shenjtorëve, sipas porosive të kishës dhe shtresës së re qytetar, kështu që pikturimi i elementeve dhe motiveve me përmbajtje profane, deri në vitet e 80 – ta zë shekullit XIX realizohet në suaza të pikturës fetare.

Në mesin e zografëve – piktorëve që kanë dhënë kontribut të rëndësishëm për zhvillimin e artit figurativ maqedonas në gjysmën e dytë të shekullit XIX dhe fillimit të shekullit XX janë: Dimtar Andonov Papradishki, Gjorgji Zografski, Danaill Nestorov Fërçkovski, Kosta Vangellov, Gjorgji Andonov, Kosta Shkodreanu, Trajko Muftinski etj. Përmes krijimtarisë së tyre, ato do t'ia dalin që me sukses të imponojnë pranimin e ideve të reja të artit figurativ për braktisje të realizimit të skematizuar të pikturimit të ikonave dhe jetë përshkrimit të shenjtorëve në stilin pas bizantin, në favor të shfaqjes modeste të pikturës profane maqedonase. Veprat e vetmuara të Teodosij Zografit dhe Diço Zografit, në fillim dhe në mes të shekullit XIX, vetëm do të paralajmërojnë atë që në fushën e artit figurativ maqedonas do të manifestohet në periudhën vijuese.

Hulumtimet e para më serioze në fushën e pikturës profane në Maqedoni do ti realizoj dr. Antonie Nikollovski me studimin e tij: Zografët maqedonas prej fundit të shekullit XIX dhe fillimit të shekullit XX (Andonov, Zografski dhe Vangelloviq), Shkup 1984. Galeria Kombëtare e Maqedonisë, në vazhdimësi hulumton dhe prezanton krijimtarinë figurative maqedonase prej periudhës së Rilindjes, me këtë në masë të konsiderueshme kontribuon për shqyrtimin e rrugës zhvillimore të artit të pikturës në këtë periudhë. Në vitin 2005 dhe 2006, u organizuan ekspozita retrospektive të Dimitar Andonov Papradishki dhe Gjorgji Zografski, kurse në vitin 2009, u organizua edhe një ekspozitë me rastin e 150 vjetorit të lindjes së Dimitar Andonov Papradishkit. Paralelisht me ekspozitat u botuan edhe punimet monografike me informacione të reja për jetën dhe krijimtarinë e Papradishkit dhe Zografskit.

Me ekspozitën "Piktura profane maqedonase" u përpoqëm që të prezantojmë një pjesë të krijimtarisë figurative maqedonase nga periudha e Rilindjes, që në masë të konsiderueshme do të kontribuojë për ndriçimin e zhvillimit të hershëm të artit bashkëkohorë maqedonas. Para opinionit maqedonas, përskaj veprave të njohura, janë prezantuar edhe shumë vepra që nuk janë ekspozuar deri më tani e që janë huazuar nga koleksione publike dhe private.

Falënderime të posaçme për organizimin e ekspozitës deri te të gjitha institucionet dhe familjet që i huazuan veprat e tyre dhe gjithsesi shprehim falënderime edhe për Kishën ortodokse të Maqedonisë, e cila çdo herë pa hezitime i përkrah projektet tona lidhur me artin figurativ gjatë periudhës së Rilindjes. Shprehim falënderime të posaçme ndaj Ministrisë për kulturë dhe Këshillin e komunës së Velesit, për përkrahjen financiare për realizimin e ekspozitës.

Halide Palloshi
drejtor i Galerisë kombëtare të Maqedonisë

ДИМИТРИЈА КРСТЕВИЌ, ДИЧО ЗОГРАФ / DIMITRIJA KËRSTEVIQ ZOGRAFI DIÇO / DIMITRIJA KRSTEVIC, DICO ZOGRAPH
Портрет на Јеромонах Самоил / Portreti i murgu Samoi / Portrait of the priest-monk Samoill, 1854

INTRODUCTION

In the 19th century the world is witnessing a revival, i.e, progress of human civilization in all aspects of its life. These changes also occurred on the Macedonian soil, but given the well known socio-political situation in the country during this period, the positive changes were slow to come.

In Macedonian fine art, the post-Byzantine tradition continued, of painting and icons and frescoes ordered by the church and the young bourgeoisie, so painting elements and motifs with profane content up till the 80s of the 19th century was realized within the boundaries of religious painting.

Among the icon painters who made a significant contribution to the development of Macedonian fineart in the second half of the 19th and early 20th century are: Dimitar Andonov Papradishki, Gjorgji Zografski, Danail Nestorov Frchkoski, Kosta Vangelov, Gjorgji Andonov, Kosta Shkodreanu, Trajko Muftinski etc. Through their work, they were able to impose themselves in the acceptance of new artistic ideas to slowly leave the schematic post-Byzantine icon and fresco painting in the interest of the humble appearance of Macedonian profane painting. The lone works of Teodosij Zograf and Dicho Zograf, inearly and mid 19th century, were only a preface to what was going to happen in Macedonian fine art in the period to come.

The first serious research into the profane painting in Macedonia was done by Dr. Anthonie Nikolovski in his study titled "Macedonian painters of the late 19th and early 20th century (Andonov, Zografski, Vangelovikj)", Skopje 1984. The National Gallery of Macedonia continuously explores and presents Macedonian painting from the Renaissance period, which greatly contributes to the understanding of the development of painting during this period. In 2005 and 2006 retrospective exhibitions were organized of Dimitar Andonov Papradishki and Gjorgji Zografski, and in 2009, another exhibition was organized marking 150 years since the birth of Dimitar Andonov Papradishki. Along with the exhibitions, monographs were published with new insights about the life and work of Papradishki and Zografski.

At the exhibition titled "Macedonian Profane Painting" we tried to present part of Macedonian fine art from the Renaissance period, which will greatly contribute for clarification of the early development of modern Macedonian art. Besides well-known and published works, the Macedonian public will have the possibility to see never before exhibited works, borrowed from public and private collections.

We owe our gratitude for the organizing of the exhibition to all the institutions and families who lent us their works, and of course to the Macedonian Orthodox Church taht always wholeheartedly supports our projects related to fine art of the Renaissance period. Special thanks goes to the Ministry of Culture and the Council of the Municipality of Veles for the financial support of the exhibition.

Halide Paloshi
Director of the National Gallery of Macedonia

ЗА МАКЕДОНСКОТО ПРОФАНО СЛИКАРСТВО

XIX век е период кога Македонија сè уште се наоѓа во рамките на Отоманската империја, но и период кога за прв пат после неколку вековното ропство се јавуваат јасно изразени тенденции за национален развиток на македонскиот народ. Доаѓа до значително зголемување на миграцијата на селското население по градовите што доведува до развој на стопанскиот потенцијал. Како резултат на тоа доаѓа до формирање на македонска граѓанска класа составена главно од занаетчии и трговци, која постепено прераснува во влијателен општествен и економски фактор без чие влијание не можат да се замислат промените во општествено - политичкиот и културниот живот. Станува збор за период одбележан со будење на националната свест, со напуштање на феудалниот поредок и развој на напредни социјални идеи. Меѓутоа стремежите за национална независност, самостоен културен и уметнички живот сè уште се одвиваат во рамки на црковната закрила.

Македонската ликовна уметност во овој период сè уште се движи во рамките на традиционалното византиско и поствизантиско сликарство. Додека во словенечкото, хрватското и црпското сликарство, уште во XVIII век, се појавува најнапред, класицизмот а потоа бидермаерот, романтизмот и реализмот, во Македонија сè уште постои отпор против било каков вид на преобразба и модернизирање на уметноста. Сликарството во овој период во главно е со црковен карактер и својата инспирација ја наоѓа во живописот и иконописот на Света Гора која сè уште претставува моќен уметнички центар на Балканот. Македонските зографи и понатаму го почитуваат традиционалното сликарство кое се темели на поуките и прописите испишани во светогорските ерминии. Во вакви, културно историски услови на македонската ликовна сцена се појавуваат зографите – сликари, кои водени од потребата на младата граѓанска класа, почнуваат да сликаат теми со профана содржина.

Во почетокот на XIX век се појавува **Зографот Теодосиј** од Велес. Точниот датум на неговото раѓање не е познат, но имајќи го предвид фактот дека во 1813 година тој се појавува како наполно афирмиран уметник кој го работи живописот во црквата Успение на Богородица во Ново Село, се претпоставува дека бил роден во осумдесеттите години на XVIIIвек[1]. Неговото дело „Појавата на новото чудо на пресвета Богородица“ подолго време е во фокусот на истражувањата на историчарите на уметноста и сликарите[2]. Но, неговата содржина како и ликовните квалитети, се дефинирани кон крајот на 2005 година кога е заокружен процесот на конзерваториските интервенции врз делото[3]. На сликата е претставено семејството на зографот Теодосиј, во моментот на адорација кон Св. Богородица Скоропомошница, која на чудотворен начин го излекувала болниот син на зографот. Всушност преку оваа слика, зографот Теодосиј илустрира еден сегмент од животот на неговото семејство, семејна драма која благодарение на молитвите кон Св. Богородица има среќна завршница. Делото е насликано во 1813 година и е подарено на црквата Св. Богородица во штипско Ново Село, во знак на благодарност кон Богородица Скоропомошница. Во долниот дел од сликата е испишан опширен текст во кој е објаснета идејата за настанување на сликата.

Теодосиј, неговата жена и синот се облечени во современа градска облека карактеристична за градот Велес во XIX век[4]. На сликата доминира прецизен и чист цртеж кој идеално се вклопува со богатиот и смирен колорит, дело кое според своите ликовни и естетски компоненти, долго време нема да биде надминато[5]. Овие карактеристики зографот Теодосиј го ставаат во ранг на оригинална уметничка појава во македонското штафелајно сликарство во првата половина на XIX век, период во кој македонското сликарство како што веќе напоменавме, сè уште се движи во рамките на црковната уметност.

Димитрија Крстевиќ - Дичо Зограф (1819-1872/3), потекнува од родот Дичовци од дебарското село Тресонче. Дичо Зограф се вбројува меѓу најзначајните мајстори на мијачката школа и еден од најдобрите зографи од XIX век. Неговата почетна сликарска дејност е евидентирана во 1844 година од кога датира и ерминијата што ја препишал од грчки на мијачки дијалект[6]. Создал импресивен опус од над 2000 дела работени во повеќе цркви и манастири во Македонија, Србија, Бугарија, Албанија и Грција. Покрај сликањето икони и живопис, Дичо Зограф слика и портрети на црковни достоинственици. Така во 1849 година го насликал портретот на дебарскиот митрополит Мелитиј, во машката трпезарија на манастирот Св. Јован Бигорски а во седумдесеттите години на XIX век за истиот манастир ги насликал портретите на јеромонахот Теодосиј и игуменот Јоаким. Во 1854 година за манастирот Трескавец го слика портретот на јеромонах Самоил[7]. Во овој случај, Дичо Зограф ги прави првите отстапувања од традиционалното сликарство.

[1] Балабанов, д-р Коста, Галерија на икони, второ издание, Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј Штип, 1988 год., 33 ; Балабанов д-р Коста, Сликата со битова содржина: “Фамилијата на зографот Теодосиј од Велес подарува слика на црквата Успение на Св. Богородица во Ново Село-Штип” како извор за запознавање на старата Новоселска црква и творештвото на Теодосиј Зофграф, Ликовна уметност 1, списание на Друштвото на историчарите на уметност од СРМ, Скопје 1973, 23

[2] Василиев, Асен, Български възрожденски майстори, живописци, резбари, строители, Наука и изкуство, София, 1965, 265-266.; Балабанов, д-р Коста, Галерија на икони…, нав. дело, 33; Балабанов, д-р Коста, Сликата со битова содржина: “Фамилијата на…, нав. дело, 13-23; Николовски, Антоние, Македонските Зографи од крајот на IXX и почетокот на XX век, Андонов, Зографски и Вангеловиќ, Скопје, 1984, 120; Машниќ, М. Мирјана, Николовска-Петрова, Ема, Сликарското дело на Теодосиј Зограф од Велес, Истражување и заштита, Патримониум. Мк, Списание за културно наследство-споменици, реставрација, музеи, Година 1, број 1-2/2007, Центар за културно и духовно наследство, Каламус, Скопје 2007, 230-236; Машниќ, М. Мирјана, Николовска-Петрова, Ема, Сликарското дело на Теодосиј … нав. дело, 231, 233, каде се претпоставува дека првите конзерваторски интервенции ги направил Асен Василиев, за време на истражувањата на уметноста во време на Преродбата во Македонија, кој покрај историчар на уметноста, бил и конзерватор. Конечната конзервација ја направи Ема Петрова-Николова во соработка со Зоран Јаневски и Дафина Балабанова.

[4] Балабанов, д-р Коста, Галерија на икони…, нав. дело, 33

[5] Николовски Антоние, Македонските Зографи од крајот на XIX и … нав. дело, 26

[6] Василиев, Асен, Български възрожденски ... нав. дело, 179-180

[7] Сликата денес е изложена во Галеријата на икони во Прилеп

Јеромонах Самоил е стварна и современа личност со продуховен поглед и индивидуални црти на лицето[8]. Облечен е во монашка облека, во десната рака држи крст и бројници, а во левата отворен свиток. Амбиентот во кој е сместен ликот, отворениот свиток, ангелот во десниот горен агол и широко третираните очи, ги носат карактеристиките на црковната уметност од XIX век. Реалистичниот пристап во обработката на лицето и настојувањето да се предадат карактерните особини на ликот упатуваат на историскиот обид на Дичо Зограф за отстапување од шаблонот на црковното сликарство и претставување на стварна, современа личност.

Димитар Андонов Папрадишки зазема доминантно место во поновата историја на нашата ликовна уметност. Се родил во 1859 година во Велешкото село Папрадиште. Живеел во патријархална средина, опкружен со самоуки зографи со мошне скромни ликовни можности, кои биле воспитувани во духот на локалната византиска традиција. Далеку од европските уметнички центри, тие исклучиво го негувале конзервативното сликарство и стилот на средновековниот живопис и иконопис. Почетоците на неговата сликарска активност се регистрирани во осумдесеттите години на XIX век, период обележан со напуштање на пост византискиот иконопис и живопис и појава на профаното сликарство во Македонија[9].

Сигурен во своите творечки можности, тој релативно млад се осамостојува во својата работа и почнува со истражување и откривање на тајните во светот на сликарството. Нему му припаѓа улогата на предводник и промотор на новите ликовно - естетски насоки и определби во областа на сликарството во преродбенскиот период. Голем придонес за тоа секако имаат и неговиот престој во Русија и остварените контакти со руското црковно сликарство, неговиот престој во Софија и на Св. Гора, како и заедничката работа со некои поистакнати македонски зографи. Следејќи ги искуствата на Руските уметници, Андонов безрезервно ја прифаќа идејата за идеализација и префинет изглед на лицата на светителите. Така во целото негово творештво настојувањето да слика „убави“ ликови до степен на идеални остварувања е негова трајна преокупација и златна нишка што му дава печат на неговото сликарство.

Покрај многубројните творби од областа на црковното сликарство, Андонов паралелно насликал и значителен број дела со профана содржина, работени во духот на провинциски академизам, со елементи на наивен романтизам. Релативно рано почнува да го обработува човечкиот лик сликајќи портрети, интимни портрети и фигурални композиции. На своите платна, Андонов ги претставува луѓето од неговото семејство, неговите современици и луѓето од различни општествени слоеви: дипломати, учители, свештеници, трговци, занаетчии како и истакнати личности од воената и цивилната турска власт. Тој е еден од ретките наши уметници што се инспирира од нашето револуционерно минато, македонскиот фолклор и обичаи, како и од македонската народна носија. Овие негови остварувања колку и да ни изгледаат наивни, сепак го изразуваат националниот момент што за Папрадишки бил мошне значаен уште од неговата најрана младост.

Ѓорѓи Зографски е втора уметничка личност (после Папрадишки) преку чие ликовно творештво се согледува развојот на профаната уметност во Македонија во XIX век. Се родил во село Папрадиште, Велешко во 1871 година а потекнува од Рензовско - Зографскиот род, од мијачкото село Тресонче чии предци се занимавале со градителство, зографство, иконопис и копаничарство. Зографски е доследен следбеник на творештвото на Димитар Андонов Папрадишки и заедно го чекорат новиот период во развојот на ликовната уметност во Македонија[10].

Од најраното детство, Зографски почнал да го придружува својот татко на неговите печалбарски патувања со цел да го учи зографскиот занает. Во 1887 година заминува на кратко школување во Петроград и Москва, што секако има огромно значење за понатамошниот тек на неговиот живот и творештво. Особено значаен е неговиот престој во Софија, каде во крајот на XIX век се случуваат коренити промени во сликарството под влијание на тамошните академски сликари кои се школувале во Западна Европа. Сето ова позитивно влијаело врз неговото размислување и ориентација кон обработка на теми со профана содржина. Од овој период (пред 1894 година) датира и едно од неговите најдобри остварувања „Портретот на девојче“. Преку мошне грижливо и педантно изведената пластичност на лицето, благата насмевка и погледот што зрачи со милост, Зографски успева да ја долови надворешната а истовремено и внатрешната убавина на девојчето. Обработката на косата, крупните очи, чистото и нежно лице и врат, говорат за врвно дело кое Зографски го насликал на почетокот на својата кариера.

Во 1907 година, по смртта на неговиот татко Јаков, Зографски заминува за Ниш каде отвора свое ателје и работи икони за повеќе цркви и манастири во околината на Ниш. Во овај период тој сликал и портрети на познати свештени и политички личности од Србија. Во 1912 година Зографски се враќа во Велес. Периодот што следува се смета за еден од поплодните периоди во неговото творештво. Покрај икони и живопис, тој во овој период слика и голем број портрети на познати личности, трговци, занаетчии и негови пријатели од Велес. На тој начин Зографски стекнал голем авторитет на сликар кој спонтано ги прифатил новите ликовни струења во уметноста, го збогатил својот ликовен репертоар со нови ликовни идеи и содржини, со теми инспирирани од секојдневниот живот и непосредната околина.

Меѓу зографите - сликари кои имаат значаен придонес за развојот на македонската ликовна уметност во втората половина на XIX и почетокот на XX век е личноста на **Коста Вангелов (1875-1932)**, по потекло од Штип. Основното училиште и гимназијата ја завршил во Штип, а потоа заминал за Бугарија,

[8] Во овој период бил јеромонах во манастирот во Зрзе.; Мацан Елена, Македонски пејзаж, Уметничка галерија, Скопје, 1950-1960, Скопје, 1960, 1

[9] Повеќе за животот и творештвото на Димитар Андонов Папрадишки види во: Николовски Антоние Македонските зографи од крајот на XIX и почетокот на XX век (Андонов, Зографски и Ванѓеловиќ), Скопје, 1984, 39-163; Алексоска Славица, Величковски Владимир, Димитар Андонов папрадишки (1859-1954), Ретроспектива, Национална галерија на Македонија, Скопје, 2005; Алексоска Славица, 150 години, Димитар Андонов Папрадишки (Папрадиште 1859 - Скопје, 1954), Национална галерија на Македонија, Скопје, 2009

[10] Повеќе за животот и творештвото на Ѓорѓи Зографски види во: Николовски, Антоние Македонските зографи од крајот на XIX и почетокот на XX век (Андонов, Зографски и Ванѓеловиќ), Скопје, 1984, 39-163; Алексоска Славица, Величковски Владимир, Ѓорѓи Јаковов Зографски (1871-1945), Ретроспектива, Национална галерија на Македонија, Скопје, 2006

во Софија, кај познатиот софиски фотограф Карастојанов. По извесно време се вратил во Штип каде работел како фотограф сè до 1900 година кога заминал најпрво во Србија а потоа во Австрија за на крај да се врати во Србија и се насели во Војводина, Рума. Во овај период Вангелов ги насликал портретите на Олга Шатриќ (1910) од Рума и Јован Савев (1914) од Штип. По тринаесет години се враќа во Штип, веќе како оформен сликар. Делата насликани во овој период говорат за негово солидно познавање на иконографијата како и смислата за уедначеност и експресивност на боите.

Во 1917 година настанало едно од неговите најуспешни дела „Оплакување Христово". Не се знае точно по чија нарачка била изработена сликата, но има податоци за понатамошното движење на нејзината сопственост. Имено во 1920/21 година сликата била дадена како една од наградите на големата томбола која била организирана во Штип а ја добиле четворица пријатели кои купиле заеднички лоз. Подоцна, сопственик ка сликата бил Коле Герасимов кој и ја поклонил на црквата Успение на Св. Богородица во Ново Село[11].

Во композицијата нема никаква трага од старата византиска иконографија, во која мртвото Христово тело го оплакува Богородица, Св. Јован Богослов, Јосип од Ариматеја, Никодим и Марија Магдалена а настанот е драматизиран со многу движења и мимики. Овде се претставени само две фигури: Мртвото Христово тело положено на одар и Богородица која плаче над мртвиот син, во долниот дел од одарот. Во позадина е насликана монолитна карпа низ која продира слаба светлина која на композицијата и дава дополнителна мистичност. Сè природно и едноставно. Дури и тагата на Богородица за мртвиот син е искажана дискретно преку изразот на лицето и стисокот на рацете. Само трновиот венец покрај одарот и придушениот светлосен нимб над главата на Христос, укажуваат дека овде станува збор за композицијата „Оплакување Христово". И тука Вангелов, ликот на Богородица го заменува со ликот на жена - мајка, очигледно под влијание на творештвото на Урош Предиќ, карактеристично за творештвото во неговата втора фаза.

Ѓеорѓи Андонов се родил во 1862 година во село Гари. Потекнува од познатата фамилија зографи, Ангелковци кои претежно се занимаваат со живописување на цркви и манастири во Македонија[12]. Податоци за работата на родот Ангелковци наоѓаме кон крајот на XVIII и почетокот на XIX век[13]. Димитар Андонов (1856-1934), Георги Андонов (1862-1933) и Нестор Андонов (1866-1926) се синови на зографот Андон Петров кои работеле иконопис и живопис во цркви во Прилепско, Кавадаречко и Мариово. Во 1891 година ја живописале црквата Св. Спас во село Кален, а нешто подоцна и црквата Вознесение Христово во прилепското село Долнени[14]. Ѓеорѓи Андонов заедно со неговиот брат Димитар по покана на битолскиот владика по 1921 година работеле на обнова на живописот во црквите во Прждево и Долна Драчевица[15].

Единствено до сега негово познато дело од профан карактер е сликата „Пасторала" насликана во 1915 година по нарачка на учителот Пано Коцев од Ваташа. Нарачателот побарал да се наслика првиот чин од театарската пиеса „Македонска крвава свадба", од Војдан Чернодрински. Андонов насликал вистинска селска идила во која се è смирено, ведро и искрено. Во преден план се насликани овчарот кој свири на кавал покрај своето стадо, три женски и една машка фигура, облечени во празнична селска облека, како работат на нива, овчарско куче и лулка со дете. Ѓорѓи Андонов насликал пасторална композиција во која повеќе од очигледно е влијанието од иконописот и живописот од XIX век[16]. Влијанието од црковното сликарство е очигледно и врз пејзажот, а нежниот колорит во кој е обвиткана целата композиција дава атмосфера на еден летен, селски работен ден во Македонија[17].

Еден од поталентираните и пообразовани сликари од родот Фрчковски, е **Данаил Несторов, Фрчкоски**, роден во Галичник (1870-1950). Зографскиот занает го научил од неговиот татко Нестор Трајанов. Работел икони и живопис за повеќе цркви и манастири во Бугарија и Македонија, додека теоретските знаења ги црпел од две ерминии: едната што му припаѓала на неговиот татко а другата на Дичо Зограф од Тресонче[18]. Насликал околу 36 цркви во Тетовско и Гостиварско[19] а негово најпознато дело е иконостасот за црквата Св. Кирил и Методиј во Тетово. Тука очигледен е неговиот обид за постепено напуштање на конвенционалното, традиционално сликарство, во однос на поранешните негови творби, работени во духот на религиозното сликарство.

Едно од неговите дела до кое дојдовме непосредно пред самиот крај на подготовката на изложбата е сликата „Неверството на Тома". Исус Христос и апостол Тома се дадени во попрсја, во моментот кога апостол Тома ги допира Христовите ребра, како би поверувал во неговото воскресение. Двете фигури се насликани грижливо и педантно со убаво моделирани и префинети лица. Во композицијата не се насетуваат никакви траги од традиционалното сликање на композицијата „Неверството на Тома", каде се присутни сите дванаесет апостоли, дејството се случува во ентериер на црква а околу главата на Исус Христос има ореол.

Коста Шкодреану се родил во втората половина на XIX век. Неговото семејство потекнува од Скадар[20]. Завршил фармација а ликовна академија посетувал во Виена. По враќањето ги работи и двете професии. Во Крушево се оженил со сестрата на сликарот Никола Мартиноски,

[11] Балабанов, д-р Коста, Галерија на икони, второ издание, Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј Штип, 1988 год., 43

[12] Василиев, Асен, Български възрожденски ... нав. дело, 241

[13] Василиев, Асен, Български възрожденски ... нав. дело, 179-180, Први податоци за родот Ангелковци наоѓаме кон крајот на XVIII почетокот на XIX век. Првиот е Ангелко и неговиот син Петар. Петар имал два сина: Спас и Андон кои работеле во Прилепско, Кавадаречко и Мариово. Андон имал тројца синови: Димитар, Георги и Нестор Андонови.

[14] Николовски, Антоние, Прилеп и Прилепско низ историјата. Од праисторијата до крајот на Првата светска војна, книга прва, Институт за национална историја-Скопје, Прилеп, 1971, 234

[15] Грозданов Цветан, Уметноста и културата на 19 век во Западна Македонија, студии и прилози, Фондација Трифун Костовски, МАНУ, Скопје 2004, 163,183

[16] Овчарот со своето стадо, како свири на кавал, детето во лулка и пејзажот се елементи кои се среќаваат во композицијата Рождество Христово.

[17] Мацан, Елена, Македонски пејзаж, Уметничка галерија, Скопје, 1950-1960, Скопје, 1960, 3

[18] Василиев, Асен, Български възрожденски … нав. дело, 224

[19] Василиев, Асен, Български възрожденски … нав. дело, 224

[20] Антоние Николовски, Македонските зографи …, нав. дело, 31

Шундика[21]. Негово најпознато остварување во областа на сакралното сликарство е иконостасот во црквата Св. Константин и Елена во Битола насликан во 1905 година[22]. Шкодреану, како и неговите современици полека ги напушта традиционализмот и византиското разбирање на живописот и иконописот како и догматските, шематизирани решенија во црковното сликарство од втората половина на XIX век и внесува класицистички, романтичарски и реалистички елементи во своето сликарство.

Двете до сега познати профани дела од Коста Шкодреану: „Автопортрет“ (1902) и „Портрет на дете“ (1900), се изложени во поставката на Националната Галерија на Македонија. Автопортретот е насликан во десен полу профил со малку подигната глава. Облечен е во градска облека: темносино одело, бела кошула со подигнати јаки и темна вратоврска. Гордата поставеност на неговото тело и замислениот, романтичен поглед, укажуваат на тоа дека се работи за чувствителна, но истовремено интелигентна, исполнета и реализирана личност. Во позадина видлива е интензивна бела светлина која во вид на ореол е поставена околу главата.

И во делото Портрет на дете, Шкодреану се покажува како мајстор во прикажувањето на човековиот лик користејќи меки преоди при моделација на ликот.

Тајко Муфтински се родил во 1892 година во Куманово во семејство кое потекнува од селото Коњух, Кратовско. Детството го поминал во Куманово а се школувал во Белград, Загреб и Прага. Уметничко училиште завршил во Белград во класата на професорот Бета Вуканович. Школувањето го продолжил во Загреб каде негов професор бил Влахо Буковац[23]. Најраните дела на Муфтински се икони и живопис кои ги работел во црквите во околината на Куманово, Прешево, Врање и Белград. Своите највисоки уметнички квалитети во црковното сликарство ги достигнал сликајќи го живописот во манастирската црква Св. Ѓорѓи во Бељаковце во 1937 година[24].

Во слободното време сликал дела со сцени од секојдневниот живот: портрети, мртва природа, пејзажи со градски, селски и приморски мотиви. Во пејзажите се чувствуваат слободни потези, за разлика од портретното сликарство во кое доаѓа до израз графичкиот реализам во обликувањето на ликот. Освен портрети на обичните луѓе Муфтински сликал портрети на високи српски достоинственици како: карал Милутин, Св. Сава Српски, Св. Арсениј, Цар Душан и др. За манастирот Прохор Пчињски во 1918 година го насликал Портретот на игумен Влаимир Протиќ. Портретот е насликан на внатрешната страна на западниот ѕид каде се насликани повеќе свештено - монашки лица заслужни за обновата на манастирот. Игумен Владимир Протиќ е облечен во туника со широки ракави и црвен појас околу половината. Има долга, негувана коса и брада и ведар израз на лицето[25]. Портретот на татко му кој се наоѓа во Национална Галерија на Македонија го насликал во 1932 година. Портретот е насликан во десен полу профил, облечен е во градска облека: темно окер одело, бела кошула и темно окер вратоврска. На лицето доминира окер инкарнат а физичкиот изглед е доловен преку впечатливите, широки, надолу закосени мустаќи и карактеристичен остар нос.

И покрај бројноста на делата Муфтиски зад себе оставил мал број на изложби. На почетокот неговите дела биле изложувани во трговскиот дуќан на татко му. Во 1960 година ја направил единствената изложба во тогашниот ресторан Палас во центарот на Куманово[26]. Во периодот пред и после втората светска војна Муфтински изработил повеќе од 200 ликовни дела од кои стотина се подарени на Музејот во Куманово.

* * *

Историјата на сликарството од периодот на Преродбата па сè до појавата на современата македонска уметност не е доволно истражувана и сè уште е во фаза на проучување. Во изминатиот период од страна на нашите историчари на уметноста, направени се делумни напори за проучување на оваа празнина во временски распон од повеќе од еден век, која поврзува два мошне богати периоди: Византискиот период кога на Македонската почва биле подигнати цркви украсени со извонреден живопис и икони (Курбиново, Нерези, Св. Софија), од една страна, и периодот на појавата на македонската модерна уметност (Пандилов, Личеноски, Мартиноски). Меѓутоа за целосно расветлување на овај значаен период за развојот на македонското профано сликарство, потребни се уште многу дополнителни систематски истражувања.

Славица Алексоска, виш кустос

[21] Борис, Петковски, Никола Мартиноски, Уметничка галерија – Скопје, Скопје, 1997, 34, каде стои дека во Крушево Мартиноски го помагал народноослободителното движење и преку својот зет, аптекарот Шкодреану кој им праќал лекови на партизаните.
[22] Ѓоргиевски, Науме, Значајни личности за Битола, Култура, НУБ Св. Климент Охридски, Битола, Битола 2010, 237
[23] Крстиќ, Славица, Трајко Муфтински прввиот кумановски зограф и сликар (по повод 50 години од неговата смрт)
[24] Крстиќ, Славица, Трајко Муфтински … нав. дело, 3-4
[25] Павловиќ, Трифун, Игуман Владимир, Православље, новине Српске Патријаршије, бр. 1005
[26] Крстиќ, Славица, Трајко Муфтински … нав. дело, 4

ДИМИТАР АНДОНОВ ПАПРАДИШКИ / DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI / DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI
Пејзаж / Peizazhi / Landscape, 1897

ТЕОДОСИЈ ЗОГРАФ / TEODOSIJ ZOGRAF / THEODOSY ZOGRAPH
Појавата на новото чудо на Пресвета Богородица / Shfaqja e mrekullisë së re të Shën Mërisë / The Appearance of the New Miracle of the Holy Virgin, 1813 (1828)

PËR PIKTURËN PROFANE MAQEDONASE

Shekulli XIX është periudha kur Maqedonia akoma gjendet në suaza të Perandorisë osmane, por edhe një periudhë kohore kur për herë të parë pas robërisë shumë shekullore do të shfaqen tendenca qartë të shprehura për zhvillim kombëtarë të popullit maqedonas. Në këtë periudhë vjen deri te zmadhimi i konsiderueshëm i migrimeve të popullatës fshatare nëpër qytete që rezulton me zhvillimin e potencialit ekonomik. Si rezultat i kësaj vjen deri te formimi i klasës qytetare maqedonase që kryesisht përbëhet prej zejtarëve dhe tregtarëve, klasë e cila gradualisht do të zhvillohet në një faktor të rëndësishëm shoqërorë dhe ekonomik, pa ndikimin e së cilës nuk do të mund të paramendohen ndryshimet në jetën shoqërore – politike dhe kulturore. Bëhet fjalë për një periudhë që karakterizohet me zgjim të vetëdijes kombëtare, braktisje të rendit feudal dhe me zhvillim të ideve sociale përparimtare. Megjithatë, synimet për pavarësi kombëtare, për jetë të pavarur kulturore dhe artistike, akoma zhvillohen në suaza të ndikimeve kishtare.

Arti figurativ maqedonas i kësaj periudhe lëviz në suaza të pikturës tradicionale bizantinase dhe pas bizantinase. Derisa në pikturën sllovene, kroate dhe serbe, qysh në shekullin XVIII, së pari do të shfaqet klasicizmi dhe më pas bidermaeri, romantizmi dhe realizmi, në Maqedoni akoma hetohet rezistenca ndaj çfarëdo lloji të transformimeve dhe modernizimeve në fushën e artit. Piktura, në këtë periudhë kohore, kryesisht ka karakter kishtarë dhe inspirimet e veta i gjen në jetë përshkrimin e Malit të Shenjtë, që akoma paraqet një qendër të fuqishme artistike për Ballkanin. Zografët maqedonas edhe më tej do ta respektojnë pikturën tradicionale që bazohet në mësimet dhe dispozitat e përcaktuara në ermenitë e Malit të shenjët. Në kushte të tilla kulturore dhe historike në skenën figurative maqedonase do të shfaqen piktorët – zografët, të cilët do të udhëhiqen nga nevojat e imponuara të klasës së re qytetare, dhe do të fillojnë të pikturojnë tema me përmbajtje profane.

Në fillim të shekullit XIX në skenën artistike do të shfaqet Zografi Teodosij nga Velesi. Data e saktë e lindjes së tij nuk njihet, por duke pasur parasysh faktin - se në vitin 1813 ai shfaqet si një artistë i afirmuar duke pikturuar jetë përshkrimin në kishën Triumfi i Shën Mërisë në Novo Sellë, supozohet se ai ka lindur në vitet e tetëdhjeta të shekullit XVIII. Vepra e tij "Shfaqja e mrekullisë së re të Shën Mërisë" një kohë të gjatë do të gjendet në fokusin e hulumtimeve nga ana e historianëve të artit dhe nga ana e piktorëve në përgjithësi. Por opusi dhe cilësitë artistike të këtij artisti do të definohen kah fundi i vitit 2005, kur do të përfundoj edhe procesi i intervenimeve konservuese mbi veprën artistike. Në këtë vepër artistike është prezantuar familja e zografit Teodosij, në çastin kur adorimi ndaj Shën Mërisë ndihmëses, e cila me mrekulli do të shëroj fëmijën e sëmurë të zografit. Përkatësisht përmes këtij punimi, zografi Teodosij ilustron një segment të jetës së familjes së tij, një dramë familjare, e cila duke i falënderuar lutjeve të drejtuara drejtë Shën Mërisë do të ketë një përfundim të lumtur.

Vepra është pikturuar në vitin 1813 dhe i është dhuruar kishës Shën Mëria në Novo Sellë të Shtipit, në shenjë të falënderimit ndaj Shën Mërisë ndihmëses. Në pjesën e fundit të pikturës është shkruar një tekst i përgjithësuar në të cilin është sqaruar ideja për realizimin e pikturës.

Teodosiu, gruaja dhe fëmija i tij janë të veshur me rrobe bashkëkohore qytetare, karakteristike për qytetin e Velesit në shekullin XIX. Në pikturën dominon një vizatim preciz dhe i pastër i cili idealisht përputhet me koloritin e pasur dhe të qetë, vepër e cila sipas komponentëve figurative dhe estetike, një kohë të gjatë nuk do të tejkalohet. Këto karakteristika, zografin Teodosij do ta pozicionojnë në rangun e një dukurie origjinale artistike në pikturën maqedonase në gjysmën e parë të shekullit XIX, periudhë kjo në të cilën piktura maqedonase, siç u përmend më lartë, akoma lëviz në suaza të artit kishtarë.

Dimitrija Kërsteviq – Zografi Diço (1819-1872/3), ka prejardhje nga fisi Diço nga fshati Tresonçe. Zografi Diço radhitet në mesin e mjeshtërve më të rëndësishëm të shkollës mjake dhe si njëri prej zografëve më të mirë të shekullit XIX. Veprimtaria e tij fillestare artistike është evidentuar në vitin 1844 prej kur daton edhe erminia që është përshkruar nga dialekti mjak grek. Ky artist ka krijuar një opus mbresëlënës prej më shumë se 2000 vepra, të realizuara në më shumë kisha dhe manastire në Maqedoni, Serbi, Bullgari, Shqipëri dhe Greqi. Përskaj pikturës së ikonave dhe jetë përshkrimeve të shenjtorëve, zografi Diço pikturon edhe portrete të personave të spikatur të jetës kishtare. Kështu në vitin 1849 ai do të pikturoj portretin e mitropolit Melitij të Dibrës, në trapezarinë mashkullore të manastirit Shën Jovan Bigorski, kurse në vitet e shtatëdhjeta të shekullit XIX për manastirin e njëjtë, ai do ti pikturoj portretet e murgut Teodosij dhe igumenit Joakim.

Në vitin 1854 për manastirin Treskavec ai do të pikturoj portretin e murgut Samoil. Në këtë rast, zografi Diço do ti realizoj devijimet e para në fushën e pikturës tradicionale. Murgu Samoil është një personalitet i vërtetë dhe bashkëkohorë me shikim të frymëzuar dhe vija individuale të fytyrës. I veshur me rrobe mashkullore, në dorën e djathtë mban kryqin dhe tespitë, kurse në dorën e majtë pergamenën e hapur. Ambientin në të cilin është vendosur personi, pergamena e hapur, engjëlli në këndin e sipërm të anës së djathtë dhe sytë e trajtuara në gjerësi, janë bartës të karakteristikave të artit kishtar të shekullit XIX. Qasja realiste gjatë prezantimit të fytyrës dhe tentimi që të dallohen veçoritë e karakterit të personit, qartë flasin për tentimet historike të zografit Diço në aspekt të devijimit nga skema e pikturës kishtare dhe prezantimit të personalitetit real dhe bashkëkohorë.

Dimitar Andonov Papradishki, zë një vend dominues në historinë e re të artit tonë figurativ. Ai ka lindur në vitin 1859 në fshatin Papradishte të Velesit. Ai ka jetuar në mjedis patriarkal i rrethuar me zograf të vetedukuar dhe me mundësi mjaftë modeste, të cilët kanë qenë të edukuar në frymën e traditës lokale bizantinase. Larg prej qendrave artistike evropiane, ata pa përjashtime kanë kultivuar pikturën konservative dhe stilin e jetë përshkrimit mesjetarë të shenjtorëve dhe ikonave. Fillet e aktiviteteve të tija në fushën e pikturës do të regjistrohen në vitet e tetëdhjeta të shekullit XIX, periudhë që karakterizohet me braktisje të jetë përshkrimit pas bizantines të ikonave dhe shfaqjes së pikturës profane. I sigurt në mundësitë e veta krijuese, ai qysh në moshë të hershme do të pavarësohet në punën e tij dhe do të filloj me hulumtime dhe zbulime të sekreteve në botën e pikturës. Atij i takon roli i promovuesit dhe paraprijësit të moduseve të reja figurative – estetike dhe përcaktimeve në fushën e pikturës në periudhën e rilindjes. Ndikim të madh për këtë, gjithsesi do të ushtrojnë edhe qëndrimi i tij në Rusi dhe kontaktet me pikturën kishtare ruse, më pas edhe qëndrimin e tij në Sofje dhe në Malin e shenjtë, si dhe puna e përbashkët me disa prej zografëve më të spikatur maqedonas. Duke i përcjell përvojat e artistëve rus, Andonov pa rezerva do të pranoj idetë për idealizim dhe pamjet e idealizuara të fytyrave të shenjtorëve. Kështu në gjithë krijimtarinë e tij artistike, tentimi që të pikturoj fytyra "të bukura" deri në shkallë të realizimeve të idealizuara do të jetë një preokupim permanent i tij dhe segment i artë që do të jetë vule e realizimeve të tija artistike.

Përskaj punimeve të shumta nga fusha e pikturës kishtare, Andonov paralelisht ka pikturuar edhe shumë vepra me përmbajtje profane të punuara në frymën e akademizmit provincial, me elemente të romantizmit naiv. Relativisht herët ai fillon të trajtoj tema me fytyra humane duke pikturuar portrete, portrete intime dhe kompozime figurale. Në pëlhurat e veta, Andonov do ti prezantoj anëtarët e familjes së tij, bashkë kohanikët e tij dhe njerëzit shtresave të ndryshme shoqërore: diplomatët, mësuesit, klerikët, tregtarët, zejtarët si dhe personalitete të spikatura nga pushteti civil dhe ushtarak turk. Ai është njëri prej artistëve të paktë maqedonas që inspirohet prej së kaluarës revolucionare, folklorit, traditave dhe prej veshjeve kombëtare maqedonase. Këto realizime të artistit, sado që duken naive, prapëseprapë shprehin çastin kombëtarë që për Papradshkin ka qenë një segment mjaftë i rëndësishëm qysh prej rinisë më të hershme të tij.

Gjorgji Zografski është personaliteti i dytë artistik (pas Papridishkit) përmes krijimtarisë artistike të cilit do të shqyrtohet zhvillimi i artit profan në Maqedoni në shekullin XIX.

Ai ka lindur në fshatin Papradishtë të Velesit në vitin 1871 me prejardhje prej fisit Renzovski – Zografski, prej fshatit mjak Trosonçe, stërgjyshërit e të cilit kanë qenë ndërtues, zograf, pikturues të ikonave dhe drugdhendës. Zografski është trashëgimtarë i denjë i krijimtarisë së Dimitar Andonov Papradishkit dhe së bashku me të kalojnë në periudhën e re të zhvillimit të artit figurativ në Maqedoni.

Prej fëmijërisë së hershme, Zografski ka ndjekur babin gjatë udhëtimeve të tija kurbetçare, me qëllim të mësimit të zejes së zografit. Në vitin 1887 ai do të filloj arsimin e shkurtër në Petrograd dhe Moskë, që gjithsesi do të luaj një rol të madh në jetën dhe krijimtarinë e tij. Me rëndësi të posaçme do të jetë qëndrimi i tij në Sofje, ku gjatë fundit të shekullit XIX manifestohen ndryshime rrënjësore në fushën e pikturës nën ndikimin e piktorëve akademik të Sofjes që janë arsimuar në Evropën perëndimore. E gjithë kjo, pozitivisht do të ndikoj mbi mendimet dhe orientimet e Zografskit, në aspekt të shqyrtimit të temave me përmbajtje profane. Prej kësaj periudhe (para vitit 1894) daton edhe një prej realizimeve më të bukura të tij, “Portreti i vajzës”. Përmes realizimit të kujdesshëm dhe pedantë të plasticitetit të fytyrës, buzëqeshjes së lehtë dhe shikimit që rrezaton me butësi, Zografski ia del të kap bukurinë e jashtme dhe të brendshme të vajzës. Pikturimi i flokëve, syve të mëdhenj, fytyrës dhe qafës së pastër dhe të butë, qartë flasin për një vepër mjeshtërore të realizuar nga Zografski në fillimet e karrierës së tij.

Në vitin 1907, pas vdekjes së babait të tij Jakovit, Zografski do të udhëtoj në Nish ku do të hap punëtorinë e tij artistike, ku do të pikturoj ikona për më shumë kisha dhe manastire të rrethinës së Nishit. Në këtë periudhë, Zografski do të pikturoj portrete të personaliteteve të njohura të jetës kishtare dhe politike nga Serbia. Në vitin 1912, ai do të kthehet në Veles. Periudha që pason konsiderohet si një prej periudhave më të frytshme të krijimtarisë së tij. Përskaj ikonave dhe jetë përshkrimit të shenjtorëve, ai në këtë periudhë do të pikturoj edhe një numër të madh të portreteve të personaliteteve të njohura, tregtarëve, zejtarëve dhe miqve të tij nga Velesi. Në këtë mënyrë, Zografski do të përfitoj autoritet të madh të piktorit i cili spontanisht ka pranuar rrymimet figurative në botën e artit, dhe i cili ka fisnikëruar repertorin figurativ me përmbajtje dhe ide të reja artistike, tema të frymëzuara nga jeta e përditshme dhe rrethi i afërm.

Mes zografëve – piktorëve, që kanë dhënë kontribut të rëndësishëm për zhvillimin e artit figurativ maqedonas në gjysmën e dytë të shekullit XIX dhe shekullit XX, është edhe personaliteti i **Kosta Vangellovit (1875 – 1932),** me prejardhje nga Shtipi. Arsimin fillor dhe gjimnazin e ka përfunduar në Shtip, më pas do të vazhdoj shkollimin në Sofje të Bullgarisë, te fotografi i njohur Karastojanov. Pas një periudhe kohore do të kthehet në Shtip ku do të punoj si fotograf deri në vitin 1900 ku së pari do të udhëtoj në Serbi dhe më pas në Austri, dhe më pas do të kthehet në Vojvodinë, në Ruma. Në këtë periudhë, Vangellov do ti pikturoj portretet e Ollga Shatriq (1910) nga Ruma dhe Jovan Savevit (1914) nga Shtipi. Pas trembëdhjetë viteve ai do të kthehet në Shtip si piktorë i formuar. Veprat e pikturuara në këtë periudhë kohore, qartë flasin për njohjet e tija solide të ikonografisë si dhe kuptimësimin e harmonisë dhe ekspresivitetit të ngjyrave.

Në vitin 1917 do të realizohet njëra prej veprave më të suksesshme të tija “Vajtimi i Krishtit”. Nuk njihet porositësi i kësaj vepre, por ekzistojnë të dhëna për qarkullimin e mëtutjeshëm të kësaj vepre. Përkatësisht në vitin 1920/21, piktura do të dhurohet si një prej çmimeve të lotarisë së madhe që është organizuar në Shtip, dhe atë e kanë fituar katër miq që kanë blerë tiketë të njëjtë. Më vonë, pronari i pikturës ka qenë Kole Gerasimov i cili atë ia ka dhuruar kishës Triumfi i Shën Mërisë në Novo Sellë.

Në kompozitën nuk hetohen gjurmë të traditës së vjetër bizantine, në këtë vepër trupi i pa jetë i Krishtit vajtohet nga Shën Mëria, Shën Jovani, Josipi nga Arimatea, Nikodimi dhe Maria Magdalena, ngjarja është dramatizuar me shumë lëvizje dhe mimikë. Në këtë vepër janë prezantuar vetëm dy figura: Trupi i vdekur i Krishtit, i shtrirë në arkivol dhe Shën Mëria që vajton mbi të birin e vdekur, në pjesën e poshtme të arkivolit. Në prapavijë është pikturuar shkëmbi monolit përmes të cilit depërton një dritë e dobët që kompozitës do ti dhuroj mistikë plotësuese. Gjithçka është natyrore dhe e zakonshme. Bile edhe pikëllimi i Shën Mërisë për të birin e vdekur, është shprehur në mënyrë diskrete përmes shprehjes së fytyrës dhe shtrëngimit të duarve. Vetëm kurora prej gjembave përskaj arkivolit dhe nimba e ngulfatur ndriçuese mbi kokën e Krishtit, rrëfejnë se këtu bëhet fjalë për Vajtimin e Krishtit. Edhe këtu, Vangellov, personalitetin e Shën Mërisë do të zëvendësojë me personalitetin e gruas – nënës, evidente nën ndikimin e krijimtarisë së Urosh Prediqit, karakteristike për krijimtarinë e fazës së dytë të tij.

Gjeorgji Andonov ka lindur në vitin 1862 në fshatin Gari. Ai ka prejardhje prej familjes së njohur të zografëve Angelkovci, që kryesisht merren me pikturimin e jetë përshkrimit të shenjtorëve në kishat dhe manastiret e Maqedonisë. Të dhënat për veprat e fisit Angellkovci hasen kah fundi i shekullit XVIII dhe në fillim të shekullit XIX. Dimitar Andonov (1856-1934), Georgi Andonov (1862-1933) dhe Nestor Andonov (1866-1926) janë djemtë e zografit Andon Petrov, që kanë punuar vepra të jetë përshkrimit të shenjtorëve dhe ikonave në kishat e rrethit të Prilepit, Kavadarit dhe Mariovës. Në vitin 1891 kanë pikturuar jetë përshkrimin e shenjtorëve në kishën Shën Shpëtimi në fshatin Kalen, kurse më vonë edhe në kishën Shëlbyerja e Krishtit në fshatin Dollnen të Prilepit. Gjeorgji Andonov së bashku me vëllaun e tij Dimitrin, në ftesë të peshkopit të Manastirit pas vitit 1921 kanë punuar në përtëritjen e jetë përshkrimin e jetës së shenjtorëve në kishat e Prezhdevës dhe Draçevicës së Poshtme.

Deri më tani, vepra e vetme me karakter profan është piktura “Pastorali”, e pikturuar në vitin 1915 me porosi të mësuesit Pano Kocev nga Vatasha. Porositësi ka kërkuar që të pikturohet akti i parë i pjesës teatrale “Dasma e përgjakur maqedonase” e Vojdan Çernodrinskit. Andonov ka pikturuar një idil të vërtetë fshatarë, në të cilin gjithçka është e qetë, e çiltër dhe e sinqertë. Në planë primarë janë pikturuar çobani i cili i bie kavallit përskaj kopesë së tij, tre figura të femrave dhe një

të mashkullit, të veshur me rrobe festive fshatare, se si punojnë në fushë, një qen çobani dhe djepi me fëmijë. Gjorgji Andonov ka pikturuar një kompozitë të vërtetë pastorale, në të cilën më se evidente është ndikimi i ikonë përshkrimit dhe jetë përshkrimit nga shekulli XIX. Ndikimi i pikturës kishtare hetohet edhe mbi peizazhin, kurse koloriti i but në të cilin mbështillet i tërë kompozicioni ofron atmosferë të një dite verore pune në fshatrat e Maqedonisë.

Njëri prej piktorëve më të talentuar dhe më të arsimuar nga fisi Fërçkovski, është **Danaill Nestorov Fërçkoski,** i lindur në Galiçnik (1870-1950). Zanatin e zografit e ka përvetësuar nga babai i tij Nestor Trajanov. Ai ka realizuar ikona dhe jetë përshkrime të shenjtorëve në më shumë kisha dhe manastire të Bullgarisë dhe Maqedonisë, kurse njohuritë teorike i ka përvetësuar prej dy erminive: njëra që i përket babait të tij, kurse tjetra që i përket Zografit Diço nga Tresonçe. Ai ka pikturuar rreth 36 kisha në rajonin e Tetovës dhe Gostivarit kurse vepra më e njohur e tij është ikonostasi i kishës Shën Qirili dhe Metodi në Tetovë. Këtu është evident tentimi i tij për braktisje graduale të pikturës konvencionale dhe tradicionale, krahas punimeve të mëhershme të tij që janë realizuar në frymën e pikturës fetare.

Njëra prej veprave që u gjet para përfundimit të përgatitjes së ekspozitës është piktura “Tradhtia e Tomas”. Jezu Krishti dhe apostulli Toma janë prezantuar në çastin kur Apostulli Toma i prek brinjët e Krishtit, që të bindet dhe besoj në ringjalljen e tij. Dy figurat janë të pikturuara me kujdes të posaçëm dhe me fytyra të modeluara në mënyrë precize. Në kompozitën nuk hasen gjurmë të pikturës tradicionale të tematikës “Tradhtia e Tomas”, ku janë të pranishëm të gjithë dymbëdhjetë apostujt, veprimi manifestohet në hyrje të kishës, rreth kokës së Krishtit haset oreoli.

Kosta Shkodreanu ka lindur në gjysmën e dytë të shekullit XIX. Familja e tij ka prejardhje nga Shkodra. Ai ka përfunduar arsimin e farmacisë, kurse akademinë e artit figurativ e ka vijuar në Vjenë. Pas kthimit ai do të ushtroj dy profesionet. Në Krushevë është martuar me motrën e piktorit Nikolla Martinoski Shundika. Realizimi më i njohur nga fusha e pikturës sakrale është ikonostasi në kishën Shën Konstantini dhe Helena në Manastir e pikturuar në vitin 1905. Shkodreanu, njësoj sikur edhe bashkë kohanikët e tij, ngadalë do të braktis tradicionalizmin dhe kuptimin bizantin të jetë përshkrimit dhe ikonave si dhe zgjidhjet dogmatike dhe të skematizuar në pikturën kishtare nga gjysma e dytë e shekullit XIX, gjithashtu do të shtoj elementet e klasicizmit, romantizmit dhe realizimit në pikturën e tij.

Dy veprat e njohura deri më tani me karakter profan nga Kosta Shkodreanu: Autoportreti (1902) dhe Portreti i fëmijës (1900), janë ekspozuar në vend ekspozitën e Galerisë Kombëtare të Maqedonisë. Autoportreti është pikturuar në gjysmë profil të djathtë me kokë lehtë të ngritur. I veshur me rrobe qytetare: kostume me ngjyrë të errët blu, këmishë të bardhë me jakë të ngritura dhe kravatë të errët. Pozita krenare e trupit dhe shikimi në mendime me karakter romantik, rrëfejnë se kemi të bëjmë me një personalitet senzibil, por njëkohësisht inteligjent, të plotësuar dhe realizuar. Në prapavijë mund të hetohet drita e bardhë në formë të oreolit të pozicionuar rreth kokës.

Edhe në veprën “Portreti i fëmijës”, Shkodreanu dëshmon veten si një mjeshtër i prezantimit të fytyrës njerëzore, duke shfrytëzuar kalime të lehta gjatë modelimit të fytyrës.

Tajko Muftinski ka lindur në vitin 1892 në Kumanovë në familjen me prejardhje nga fshati Konjuh të Kratovës. Fëmijërinë e ka kaluar në Kumanovë, dhe është shkolluar në Beograd, Zagreb dhe Pragë. Shkollën artistike e ka përfunduar në Beograd në klasën e profesor Beta Vukanoviq. Arsimin do ta vazhdoj në Zagreb, ku profesor i tij do të jetë Vllaho Bukovac. Veprat më të hershme të Muftinskit janë ikonat dhje jetë përshkrimi i shenjtorëve, të cilat i ka realizuar në kishat e rrethinës së Kumanovës, Preshevës, Vranjës dhe Beogradit. Cilësitë e veta më të larta artistike në fushën e pikturës kishtare i ka arritur duke i pikturuar jetë përshkrimin e shenjtorëve në kishën e manastirit Shën Gjorgji në Belakovcë në vitin 1937.

Në kohën e lirë, ai do të pikturoj skena nga jeta e përditshme: portrete, natyrë të vdekur, peizazhe me motive qytetare, fshatare dhe bregdetare. Në peizazhet mund të hetohen lëvizje të lira, për dallim nga piktura e portreteve kur në shprehje do të vijë realizmi grafik gjatë formimit të fytyrës. Përskaj portreteve të njerëzve të zakonshëm, Muftinski ka portretuar personalitete të larta nga jeta serbe: mbreti Milutin, Shën Sava i Serbisë, Shën Arseni, Car Dushani etj. Për manastirin Prohor Pçinski në vitin 1918 ai ka realizuar portretin e igumenit Vlladimir Protiq. Portreti është pikturuar në anën e brendshme të murit perëndimorë ku janë pikturuar numri më i madh i personaliteteve kishtare – murge, meritore për përtëritjen e manastirit. Igumeni Vlladimir Protiq është i veshur me tunikë me krahë të gjera dhe brez të kuq. Ai ka flokë të gjata dhe mjekër të rregulluar dhe fytyrë të çiltër. Portreti i babait të tij, i cili gjendet në Galerinë Kombëtare të Maqedonisë, është pikturuar në vitin 1932. Portreti është realizuar në gjysmë profil të djathtë, me veshje qytetare: kostum me ngjyrë të mbyllur okër, këmishë të bardhë dhe kravatë me ngjyrë okër të mbylltë. Në fytyrë dominon inkarnati okër kurse pamja fizike është kapur përmes mustaqeve mbresëlënëse, të gjera, të pjerrtë dhe përmes hundës karakteristike të mprehtë.

Edhe përskaj numrit të madh të veprave, Muftiski prapa vetes ka lënë një numër të vogël të ekspozitave. Në fillim, veprat e tij janë ekspozuar në dyqanin tregtarë të babait të tij. Në vitin 1960 ai do të realizoj ekspozitën e vetme në restorantin e asaj kohe “Pallas” në qendër të Kumanovës. Në periudhën para dhe pas luftës së dytë botërore, Muftinski ka realizuar më shumë se 200 vepra artistike, prej të cilave rreth njëqind i janë dhuruar Muzeut të Kumanovës.

Slavica Aleksoska, kurator i lartë

ДИМИТАР АНДОНОВ ПАПРАДИШКИ / DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI / DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI
Портрет на Анѓелко Андонов 1900/1
Portreti i Angjellko Andonov
Portrait of Angelko Andonov

ABOUT THE MACEDONIAN PROFANE PAINTING

The 19th century was a period when Macedonia wasstill within the Ottoman Empire, but also a period when, for the first time in centuries of slavery, tendencies for national development of the Macedonian people were clearly expressed. A significant increaseoccured in the migration of rural population in the cities, leading to the development of the economic potential. As a result, the Macedonian bourgeoisie class was formed, composed mainly of craftsmen and traders, which gradually grew into an influential social and economic factor without whose influence we can not imagine the changes in the socio - political and cultural life. It is a period marked by the awakening of national consciousness, leaving the feudal order and the development of advanced social ideas. However, the aspirations for national independence, the independent cultural and artistic life were still taking place within the church auspices.

Macedonian fine art in this period still was within the frames of Byzantine and post-Byzantine traditional painting, while in Slovenian, Croatian and Serbian painting, even in the 18th century, classicism appears first, then the biedermeier, romanticism and realism; in Macedonia there was still resistance to any kind of transformation and modernization of art. The painting of this period is mainly of religious character, drawing inspiration from the fresco and icon painting of Mount Athos (Sveta Gora), which still presents a powerful artistic center in the Balkans. Macedonian icon painters continue to respect traditional painting which is based on the teachings and rules written in the Holy Mountain erminia. In such cultural and historical conditions of the Macedonian art scene, icon painters emerge who, driven by the needs of the young bourgeoisie, begin to portray themes of profane content.

In the early 19th century, **icon panter Teodosij** from Veles appears on the stage. The exact date of his birth is unknown, but given the fact that in 1813 he appears as a fully-established artist who works on the fresco in the Assumption of the Virgin Mary Church in Novo Selo, he is assumed to have been born in the 80s of the 18th century. His work The Emergence of a New Miracle of the Virgin Mary has been the focus of research by art historians and painters for a long time.

But its content and artistic qualities were defined at the end of 2005, when the process of conservation interventions on the work had been completed. The painting presents the family of icon painter Teodosij in the moment of adoration of St. Mary the Helper who miraculously healed the ailing son of the painter. Through this painting, in fact, the icon painter Teodosij illustrates a segment of his family's life, a family drama that, thanks to the prayers of St. Mary, ended happily. The work was painted in 1813 and donated to the church of the Virgin Mary in Novo Selo, Shtip, as a token of gratitude to the Holy Helper. In the lower part of the paintinga comprehensive text is inscribed, explaining the idea behind the painting.

Teodosij, his wife and his son are dressed in modern city garments, typical for the city of Veles in the 19th century. The paintingis dominated by a precise and clean drawing that fits perfectly withthe rich soothing colors, a work that will not be surpassed for a long time by its artistic and aesthetic components. These features palce icon panterTeodosijin rank with the original phenomenon of the Macedonian easel painting in the first half of the 19th century, a period in which Macedonian painting, as already mentioned, still moves within the boundaries of ecclesiastical art .

Dimitrija Krstevikj - Dicho Zograf (1819-1872/3) comes from the Dichov family from the Debar village of Tresonche. Icon Painter Dicho is among the most prominent masters ofthe Miyak School and one of the best icon painters of the 19th century. His initial painting activity is recorded in 1844, which is the period of the erminia that he transcribed from Greek to Miak dialect. He had created an impressive body of work of over 2,000 artworks done in many churches and monasteries in Macedonia, Serbia, Bulgaria, Albania and Greece. Besides painting icons and frescoes, icon painterDichoalso painted portraits of church dignitaries. Thus, in 1849 he painted a portrait of Metropolitan Melitij, in the men's dining room of the Monastery St. John the Forerunner Bigorski, and in the seventies of the 19th century for the same monastery he painted the portraits of HieromonkTeodosij and Abbot Joakim.

In 1854 he paints the portrait of Hieromonk Samoil, for the Monastery Treskavec. Here Dicho Zografpainter makes the first deviations from traditional painting. Hieromonk Samoil is a real and contemporary person, with a deep spiritual gaze and individual facial features. He is dressed in monk's garments, holding a cross and rosary in his right, and an open scroll in his left hand. The atmosphere where the character is palced, the open scroll, the angel in the upper right corner and the widely treated eyes all bear the characteristics of ecclesiastical art from the 19th century.The realistic approach to face processing and striving to deliver the features of the character of the historic point to Dicho Zograf's historic attempt for deviation from the pattern of church painting and presentation of a real, contemporary person.

Dimitar Andonov Papradishki dominantly takes his place in the recent history of our fine art. He was born in 1859 in the Veles village of Papradishte. He lived in a patriarchal environment, surrounded by self-taught icon artists of very modest artistic opportunities who have been raised in the spirit of the local Byzantine tradition. Far away from European art centers, they exclussively cherished conservative painting and the style of medieval frescoes and icon painting. The beginnings of his painting activity are registered in the eighties of the 19th century, a period marked by the abandonmentof post-Byzantine icon painting and the appearance of profane painting.

Sure of his creative potential, he claims independence in his work at a relatively young age, and begins exploring and discovering the secrets of the world of painting. He adopts the role of a leader and promoter of new artistic and aesthetic guidelines and determinations in the renaissancel period painting. His stay in Russia and the contacts he made with the Russian church painting greatly contributed to this effect, as well as his stay in Sofia and Sveta Gora, and also his working together with some prominent Macedonian icon artists. Following the experiences of Russian artists, Andonov who leheartedly embraces the idea of idealization and refined look on the faces of the saints. Thus, in all his work, the persistence to paint "beautiful" characters to the extent of ideal rezlizationsis his permanent preoccupation and golden thread that marks his painting.

КОСТА ШКОДРЕАНУ
KOSTA SHKODREANU
KOSTA SKODREANU
Автопортрет, 1902
Autoportret
Self-Portrait

Besides the numerous works in the area of church painting, Andonovalso painted many works of profane content, done in the spirit of provincial scholarship, with elements of naive romanticism. Relatively early on, he starts to process the human face by painting intimate portraits and figural compositions. On his canvases, Andonov presents people from his family, his contemporaries and people from different walks of life: diplomats, teachers, priests, merchants, artisans, as well as prominent figures from the Turkish military and civilian government. He is one of the few of our artists that drawtheirisnspiration from our revolutionary past, the Macedonian folklore and customs, as well as Macedonian folk costumes. These achievements of his, though they may seem naïve, still express the national moment, which was very significant for Papradishki since his early youth.

Gjorgji Zografski is the second artist (after Papradishki) whose art works express the development of profane art in Macedonia in the 19th century. He was born in the village Papradishte, Veles in 1871 and originates from the Renzovsko-Zografos genus of Miak Trsonche village, whose ancestors practiced architecture, fresco and icon painting and wood carving. Zografski is a true follower of the work of Dimitar Andonov Papradishki and together they tread the new period in the development of fine art in Macedonia.

From his early childhood, Zografski began to accompany his father on his work trips in order to learn the icon painting craft. In 1887 heleft for a short education period in St. Petersburg and Moscow, which naturally was of great importance for the further course of his life and work. Especially important was his stay in Sofia, where in the late 19th century fundamental changes occurred in painting, under the influence of the local academic painters who were educated in Western Europe. All of this positively influenced his thinking and orientation towards themes of profane content. This period al (before 1894) also gave one of his finest achievements, Portrait of a Girl. Through a very carefully and meticulously done plasticity of the face, the slight smile and the look that exudes grace, Zografski managed to capture both the external and internal beauty of the girl. The processing of the hair, the big eyes, the pure and gentle face and neck, speaks of a masterpiece that Zografski painted at the beginning of his career.

In 1907, following the death of his father Jakov, Zografski went to Nish where he opened his own studio and worked on icons for several churches and monasteries near Nish. During this period, he also painted portraits of famous clergymen and political figures from Serbia. In 1912, Zografski came back to Veles. The period that followed is considered one of the most prolificin his work. Besides icons and frescoes, during this perios he also paints many portraits of famous people, merchants, artisans and his friends from Veles. Thus Zografski earned the great authority on an artist who spontaneously accepted the new currents in art, who has enriched his repertoire with new artistic ideas and content, themes inspired by everyday life and the immediate environment.

Among the icon painters who made a significant contribution to the development of art in the second half of the 19th and the beginning of the 20th century, is **KostaVangelov (1875-1932)**, originally from Shtip. He compelted primary and high school in Shtip, and then went to Bulgaria, in Sofia, to visit the famous photographer Karastojanov. After some time, he returned to Shtip where he worked as a photographer until 1900, when he went first to Serbia and then to Austria, and finally returned to Serbia and settled in Vojvodina, Ruma. During this period, Vangelov painted the portraits of Olga Shatrikj (1910) by Ruma and Jovan Savev (1914) from Shtip. After thirteen years he came back to Stipas an accomplished painter. The works painted during this period are proof of his sound knowledge of iconography and the sense for agreement and expressiveness of colors.

In 1917 one of his most successful works was born – The Lamentation of Christ. It is not know exactly who ordered the painting, but there is data on whom it belonged to later on. Namely, in 1920/21, the painting was won as one of the great raffle prizes, organized in Shtip, by four friends who purchased a common ticket. Later on, the painting was owned byKole Gerasimov who donated it to the Assumption of Holy Mary Church in Novo Selo.

The compositionshows no traces of the old Byzantine tradition in which Christ's dead body is mourned by Holy Mary, Saint John Bartholomew, Josip of Arimathea, Nicodemus and Mary Magdalene, and the event is dramatized with a lot of movement and mimics. Only two figures are presented here: the dead body of Christ laid on his deathbed and Mary weeping over her dead son at the bottom of the bed. In the background a monolithic rockis painted through which low light penetrates and lends the composition additional mysticism. Everything is natural and simple. Even the grief of Holy Mary for her dead son is expressed discreetly through the facial expressions and hand grip. Only the thorny crown besides the bed and the muted light nimb overhead of Christ suggest that this is the composition of The Lamentation of Christ. Here as well, Vangelov replaces the face of Virgin Mary with the image of the woman-mother, obviously influenced by the work of Urosh Predikj, characteristic of his work in the second phase.

Georgi Andonov was born in 1862 in the village of Gari. He comes from the famous Angelkov family of icon artists, who mostly did frescoes in churches and monasteries in Macedonia. The data on the work of Angelkov family can be found in the late 18th and early 19th century. Dimitar Andonov (1856-1934) , Georgi Andonov (1862-1933) and Nestor Andonov (1866-1926) were the sons of Andon Petrov who worked on frescoes and icon painting in churches in Prilep, Kavadarci and Mariovo. In 1891 they painted the church Sveti Spas in the village of Kalen, and somewhat later the Ascension of Christ church in the Prilep village of Dolneni. Georgi Andonov along with his brother Dimitar worked, at the invitation of the Bishop of Bitola in 1921, on the restoration of the frescoes in the churches in Prezhdevo Dolna Drachevica.

His only famous work of profane nature is the painting Pastoral, painted in 1915 at the order of teacher Pano Kocev from Vatasha. The client asked the first act to be painted of the Macedonian theater play Makedonska Krvava Svadba (Macedonian Bloody Wedding), by Vojdan Chernodrinski. Andonov painted a real rural idyll, where everything is calm, clear and honest. In the foreground a shepherd is painted who plays the flute beside his flock, three female and one male figure dressed in festive peasant attire, working on a farm, a sheep dog and a cradle with a child. Georgi Andonov painted a genuine pastoral composition in which more than obvious is the impact of icon paintingand frescoes from the 19th century. The influence of church painting is visible in the landscape as well, and the gentle color that envelopes the entire composition gives the atmosphere of a working summer day in rural Macedonia.

One of the most talented and educated artists from the Frchkovski family is **Danail Nestorov Frchkoski**, born in Galichnik (1870-1950). He learned the icon painting craft from his father Nestor Trajanov. He worked on icons and frescoes for many churches and monasteries in Bulgaria and Macedonia,

ЃОРЃИ АНДОНОВ / GJORGJI ANDONOV / GJORGJI ANDONOV (1862-1933)
Пасторала / Pastorali / Pastoral, 1915

while drawing theoretical knowledge from two erminias: one that belonged to his father and the other to Dicho Zograf from Tresonche. He painted about 36 churches in Tetovo and Gostivar areas and his most famous work is the iconostasis for the Ss.Cyril and Methodius Church in Tetovo. His attempt to gradually abandon the conventional, traditional painting is apparent here, as compared to his previous works created in the spirit of religious painting.

One of his works, which we got to just before the end of the preparation for the exhibition, is a picture of Doubting Thomas. Jesus Christ and the Apostle Thomas are presented in busts, at the moment when Apostle Thomas touches Christ's ribs in order to believe in his resurrection. Both figures are carefully and meticulously painted with beautifully modeled and refined faces. The composition has no trace of the traditional painting of the composition Doubting Thomas, where all twelve apostles are present; the action takes place in the interior of the church, with a a halo around the head of Jesus Christ.

Kosta Shkodreanu was born in the second half of the 19th century. His family came from Skadar . He graduated pharmacy and attended Art Academy in Vienna. Upon returning he worked in both professions. In Krushevo he married the sister of painter Nikola Martinovski Shundika. His most famous achievement in the field of sacral painting is the iconostasis in the church St.Constantine and Helen in Bitola, painted in 1905. Shkodreanu, just like his contemporaries, slowly abandoned traditionalism and Byzantine understanding of frescoes and icon painting, as well as the dogmatic, schematic solutions in church painting from the second half of the 19th century and brought classical, romantic and realistic elements in his painting.

The two now famous profane works from Kosta Shkodreanu: Self-portrait (1902) and Portrait of a Child (1900), are displayed in the exhibition of the National Gallery of Macedonia. The self-portrait is painted as a right, semi-profile, with the head slightly tilted upwards. He is dressed in city clothes: dark blue suit, white shirt with raised collars and dark tie. The proud posture of his body and the lost, romantic gaze suggest that heis asensitive, but also intelligent, accomplished and realized person. In the background, an intense white light is visible in the shape of a halo placed around the head.

And in the work Portrait of a Child, Shkodreanu proves tobe a master in portraying the human face using soft transitions in the modeling of the character.

Tajko Muftinski was born in 1892 in Kumanovo, his family originally coming from the village of Konjuh, Kratovo. He spent his childhood in Kumanovo and was educated in Belgrade, Zagreb and Prague. He graduated from Art School in Belgrade, in the class of professor Beta Vukanovich. He continued his education in Zagreb, where his professor was Vlaho Bukovac.The earliest works of Muftinski are icons and frescoes that he worked on in churches around Kumanovo, Preshevo, Vranje and Belgrade. He achieved his highest artistic qualities in church painting doing the frescoes in the monastery church St. George inBeljakovce in 1937.

In his free time he painted scenes from daily life: portraits, still life, landscapes in urban, rural and coastal motifs. The landscapes give away free moves, unlike portrait painting where graphical realism dominates in the shaping of the character. Apart from portraits of ordinary people, Muftinski also painted portraits of high Serbian dignitaries such as Karal Milutin St. Sava Serbian, St. Arsenius, Tsar Dushan etc. In1918 he painted a portrait of Abbot VlaimirProtic for themonastery Prohor Pcinjski. The portrait is painted on the inside of the west wall where several clerical - monastic people are painted, credited for the renovation of the monastery. Abbot Vladimir Protic is wearing a wide-sleeved tunic and a red sash around the waist. He has a long, tender hair and beard and a bright facial expression. The portrait of his father, placed in the National Gallery of Macedonia, was painted in 1932. It portrays his right semi-profile, dressed in city clothes: dark ocher suit, white shirt and dark ocher tie. The face is dominated by ocher incarnate and the physical appearance is captured through the impressive, wide, slanted mustache and distinctively pointed nose.

Despite the number of works, Muftiski left behind very few exhibitions. In the beginning, his works were exhibited at the trade shop of his father. In 1960 he did the only exhibition at the then Palace restaurant in the center of Kumanovo. In the period before and after the Second World War Muftinski had done more than 200 paintings of which hundreds are donated to the Museum in Kumanovo.

Slavica Aleksoska, Curator

ДАНАИЛ НЕСТОРОВ ФРЧКОСКИ
DANAILL NESTOROV FËRÇKOVSKI
DANAIL NESTOROV FRCHOSKI
Томино неверство, 1927
Tradhtia e Tomas / Doubting Thomas

ЃОРЃИ ЗОГРАФСКИ / GJORGJI ZOGRAFSKI / GJORGJI ZOGRAFSKI
Папрадишко-велешки црковни строители, зографи и резбари / Zografët, drugdhendësit e Papradishit – Velesi
Church Masons, Fresco Painters and Woodcarvers from the Papradište – Veles Region, 1942

КАТАЛОГ
KATALOG
KATALOGYE

ТЕОДОСИЈ ЗОГРАФ
TEODOSIJ ZOGRAF
THEODOSY ZOGRAPH

1.Појавата на новото чудо на Пресвета Богородица, 1813 (1828)
Shfaqja e mrekullisë së re të Shën Mërisë, 1813 (1828)
The Appearance of the New Miracle of the Holy Virgin, 1813 (1828)
темпера, гипсан грунд врз платно, 60x71
сопственост: Галерија на икони во Соборниот храм Успение на во Богородица штипско Ново Село

ДИМИТРИЈА КРСТЕВИЌ, ДИЧО ЗОГРАФ (1819-1872/3)
DIMITRIJA KËRSTEVIQ, ZOGRAFI DIÇO (1819-1872/3)
DIMITRIJA KRSTEVIC, DICO ZOGRAPH (1819-1872/3)

2. Портрет на Јеромонах Самоил, 1854
Portreti i murgu Samoil, 1854
Portrait of the priest-monk Samoil, 1854
темпера, гипсан грунд врз штица, 40x39x2
сопственост: НУ Завод и Музеј, Прилеп

ДИМИТАР АНДОНОВ ПАПРАДИШКИ (1859-1954)
DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI (1859-1954)
DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI (1859-1954)

3. Портрет на дете, 1888/89
Portreti i fëmijës, 1888/89
Portrait of a child, 1888/89
масло на картон, 35x27
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
4. Пејзаж, 1897
Peizazhi, 1897
Landscape, 1897
масло на платно, 46x48
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
5. Мртвиот Христос, 1985-1900
Imago Pietatis, 1895-1900
Хартија, цртеж со молив, 25,5x21,5
сопственост: Зоран Станимировски, Скопје
6. Мртвиот Христос, 1985-1900
Imago Pietatis, 1895-1900
Хартија, цртеж со молив, 25,5x21,5
сопственост: Ема Петрова Николовска, Скопје
7. Портрет на Анѓелко Андонов, 1900/1
Portreti i Angjellko Andonov, 1900/1
Portrait of Angelko Andonov, 1900/1
масло на картон, 35x30
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
8. Портрет на Трајко Хаџи-Николов, околу 1910
Portreti i Trajko Haxhi – Nikollov, rreth vitit 1910
Portrait of Trajko Hadzi-Nikolov, around 1910
масло на хартија, 70x52,3
сопственост: Стефан Хаџи-Николов, Скопје
9. Пејзаж, 1910/15
Peizazhi, 1910/15
Landscape, 1910/15
масло на платно, 23x44
сопственост: семејство Камчеви, Скопје
10. Алегорија на сликарството и музиката, 1915/20
Alegoria e pikturës dhe muzikës, 1915/20
Allegory of painting and music, 1915/20
масло на платно, 92x72
сопственост: Вангел Мангутов, Скопје
11. Мечтаење, 1915/20
Imagjinata, 1915/20
Daydream, 1915/20
масло на платно, 93x72
сопственост: Димитар Мангутов, Скопје
12. Мртвиот Христос, 1920/22
Krishti i vdekur, 1920/22
Imago Pietatis, 1920/22
масло на картон, 54x45
сопственост: Димитар Мангутов, Скопје
13. Главата на Св. Јован Крстител, 1920/22
Koka e Shën Jovan Pagëzuesit, 1910/22
Head of St. John Prodromos, 1910/22
масло на картон, 19x31, 5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
14. Портрет на Кочо Анчев, Мартинов, 1922
Portreti i Koço Ançev, Martinov
Portrait of Kocho Anchev, Martinov, 1922
масло на платно, 68,7x48,2
сопственост: семејства Мартинов и Мартиновски, Скопје
15. Портрет на Харуклија Мартинов, 1922
Portreti i Haruklija Martinov, 1922
Portrait of Haruklija Martinov, 1922
масло на картон, 48x68,7
сопственост: семејства Мартинов и Мартиновски, Скопје
16. Портрет на Љубица, 1924/25
Portreti i Lubica, 1924/25
Portrait of Ljubica, 1924/25
масло на картон, 29x24
сопственост: Димитар Мангутов, Скопје
17. Портрет на Параскева Кранго, 1925/26
Portreti i Paraskeva Krango, 1925/26
Portrait of Paraskeva Krango, 1925/26
масло на картон, 70x47,7
сопственост: Музеј на град Скопје, Скопје
18. Портрет на Стерија Кранго, околу 1925/26
Portreti i Sterija Krango, 1925/26
Portrait of Sterija Krango, 1925/26
масло на картон, 78x60
сопственост: Музеј на град Скопје, Скопје
19. Портрет на Ристо Копанданов, 1925-30
Portreti i Risto Kopandanov, 1925-30
Portrait of Risto Kopandanov, 1925-30
масло на платно, 47,5x60,
сопственост: Народен Музеј, Велес
20. Портрет на Леон Мелконијан, 1926-30
Portreti i Leon Mellkonijan, 1926/30
Portrait of Leon Melkonijan, 1926/30
масло на платно врз лесонит, 69x104
сопственост: Зое Личеноска, Скопје
21. Женски портрет, 1925-30
Portret femre, 1925/30
Female portrait, 1925/30
масло на платно, 80x66
сопственост: Дамјан Саздовски, Скопје
22. Веса и Јанко Козареви, 1926
Vesa dhe Janko Kozarevi, , 1926
Vesa and Janos Kozarevi, 1926
масло на платно, 73,5x54,6
сопственост: Александар Пандиловски, Скопје
23. Портрет на игумен Езекиљ, околу 1927
Portreti i igumenit Ezekil, rreth vitit 1927
Portrait of Abbot Ezekilj, around 1927
масло на платно, 86x60
сопственост: Галерија на икони, црква Св. Крил и Методи,ј
Тетово
24. Мотив од Драгачево, 1932
Motive nga Dragaçeva, 1932
Motif from Dragacevo, 1932
масло на платно, 42,5x63,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
25. Аврोпортрет, 1932
Selfportrait, 1932
масло на платно на картон, 25,7x19
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
26. Автопортрет, 1930/35
Autoportret, 1930/35
Selfportrait, 1930/35
масло на картон, 23x17
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
27. Портрет на свештеник, 1930/35
Portreti i priftit, 1930/35
Portrait of a Priest, 1930/35
масло на платно, 19,5x11,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
28. Портрет на прота Пешиќ, 1930/35
Portreti i priftit Peshiq, 1930/35
Portrait of moster-builder Pesic, 1930/35
масло на платно, 18x13
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
29. Портрет на уметниковата ќерка, 1936/37
Portreti i vajzës së artistit, 1936/37
Portrait of the artists daughter, 1936/37
масло на платно на шперплоча, 36,9x29
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
30. Портрет, 1937
Portreti, 1937
Portrait, 1937
масло на платно, 34,7x28,7
сопственост: Музеј на град Скопје, Скопје
31. Пејзаж од Матка, 1937/38
Peizazhe të Matkës, 1937/38
Landscape from Matka, 1937/38
масло на картон, 30x31
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
32. Пејзаж со тунел, околу 1937/38
Peizazhe me tunel, rreth vitit 1937/38
Landscape with a tunnel, 1937/38
масло на картон, 39,4x30,4
сопственост: Димитар Мангутов, Скопје
33. Автопортрет, 1938
Autoportret, 1938
Selfportrait, 1938
масло на платно, 33x30
сопственост: Музеј на град Скопје,

34. Молитва, 1940/43
Lutje, 1940/43
Prayer, 1940/43
масло на шпер, 101x66,5
сопственост: Вангел Мангутов, Скопје
35. Пејзаж крај езеро, 1941/4
Peizazh pranë liqenit, 1941/42
Landscape a beside lake, 1941/42
масло на картон, 30,5x39,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
36. Портрет на старец, 1942
Portreti i plakut, 1942
Portrait of an old man, 1942
масло на платно, 35,5x25,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
37. Портрет на свештеник, 1942/43
Portreti i priftit, 1942/43
Portrait of a priest, 1942/43
масло на платно, 71x49,5
сопственост: Музеј на град Скопје, Скопје
38. Портрет на светец, 1942/43
Portreti i shenjtorit, 1942/43
Portrait of a saint, 1942/43
масло на платно, 11x10
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
39. Нишалка, 1943
Luhatësja, 1943
Seesaw, 1943
масло на шперплоча, 62x47
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
40. Свадба, 1943
Dasma, 1943
Wedding, 1943
масло на платно, 35,5x60
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
41. Гоце, 1943
Goce, 1943
Goce, 1943
масло на платно, 64,5x50
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
42. Смртта на Гоце Делчев, 1943
Vdekja e Goce Dellçevit, 1943
Death of Goce Delcev, 1943
масло на платно, 42,5x63,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
43. Самарјанин, 1943
Samariani, 1943
Samaritan, 1943
масло на лесонит, 43x63
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
44. Воденица на реката Бабуна, 1943
Mulliri në lumin Babuna1943
Water-mill of the river Babuna,1943
масло на платно, 54,5x68,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
45. Богомилски поход, 1943
Pushtimi Bogomil, 1943
Chosen of God expedition, 1943
масло на платно, 47x74
сопственост: Музеј на Македонија, Скопје
46. Зимски пејзаж, 1943
Peizazh dimri, 1943
Winter landscape, 1943
масло на платно, 45,8x58,2
сопственост: Музеј на Македонија, Скопје
47. Портрет на ќерка му со внукот, 1949
Portreti i vajzës së tij me nipin, 1949
Portrait of his daughter and grandson, 1949
масло на шпер плоча, 55x40
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
48. Моето внуче, 1949
Nipi im, 1949
My grandchild, 1949
масло на платно, 39x29
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
49. Портрет на мојот татко, 1949
Portreti i babit tim, 1949
Portrait of my father, 1949
масло на платно, 17x12,5
сопственост: Милош Коџоман, Скопје
50. Моето внуче, 1950
Nipi im, 1950
My grandchild, 1950
масло на платно, 22x16
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
51. Портрет на внукот, 1949/50
Portreti i nipi, 1949/50
Portrait of my Grandson, 1949/50
масло на шпер, 12x15,5
сопственост: Вангел Мангутов, Скопје
52. Св. Катарина, 1952
Shën Katarina, 1952
St. Catherine, 1952
темпера врз грунд на дрво, 35x22,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
53. Автопортрет, 1950/53
Autoportret, 1950/53
Selfportrait, 1950/53
масло на платно, 32x24
сопственост: Димитар Мангутов, Скопје
54. Оро, 1952/53
Valle, 1952/53
Folk dance, 1952/53
масло на платно, 53x67
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје

ЃОРЃИ ЗОГРАФСКИ (1871-1945)
GJORGJI ZOGRAFSKI (1871-1945)
GJORGJI ZOGRAFSKI (1871-1945)

55. Женски портрет, пред 1894
Portret i femrës, para 1894
Portrait of a Woman, before 1894
масло на платно, 29,5x20,6
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
56. Портрет на Јаков Зографски, 1895
Portret i Jakov Zografskit, 1895
Portrait of Jakov Zografski, 1895
масло на платно, 44x33,5
сопственост: семејство Зографски, Скопје
57. Портрет на селанец, 1898
Portret i fshatarit, 1898
Portrait of a Peasant, 1898
масло на платно, 60x45
сопственост.: Национална галерија на Македонија, Скопје
58. Портрет на Роса, околу 1904
Portret i Rosës, rreth vitit 1904
Portrait of Rosa, ca. 1904
масло на картон, 41,6x29,5
сопственост: семејство Зографски, Скопје
59. Портрет на Јован Зографски,1907
Portret i Jovan Zografski, 1907
Portrait of Jovan Zografski, 1907
масло на платно, 26,5x20,5
сопственост: Панда Зографска, Скопје
60. Вистинит настан 1884 год. во с. Папрадиште, 1907
Ngjarje e vërtetë viti 1884 në fsh. Papradishtë
A True Event in the Year 1884 in the Village of Papradište, 1907
масло на платно, 139,5x99
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
61. Портрет на Димко Чокал, 1922
Portret i Dimko Çokall, 1922
Portrait of Dimko Čokal, 1922
масло на платно, 90,5x148
сопственост: гимназија Кочо Рацин, Велес
62. Портрет на Роса, 1920/25
Portret i Rosës, 1920/25
Portrait of Rosa, 1920/25
масло на шпер, 36x45
сопственост: семејство Зографски, Скопје
63. Портрет на Михаил Чекрдеков(иќ), 1925-1930
Portret i Mihail Çekërdekov, 1925 - 1930
Portrait of Mihail Čekrdekov(ić), 1925 - 1930
масло на шпер, 73x100
сопственост: црква Успение на св. Богородица,
Влашка црква, Велес
64. Автопортрет, 1931-32
Autoportret, 1931- 32
Self-portrait, 1931- 32
масло на платно, 34x44
сопственост: семејство Зографски, Скопје
65. Портрет на игумен Спиридон, 1932
Portreti i igumenit Spiridon, 1932
Portrait of Prior Spiridon, 1932
масло на платно, 157,5x85
сопственост: манастир Св. Јован Бигорски
66. Портрет на сопругата Сава, 1938
Portreti i bashkëshortes Sava, 1938
Portrait of His Wife Sava, 1938
масло на платно, 58x41,5
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
67. Автопортрет, 1938/39
Autoportret, 1938/39
Self-portrait, 1938/39
масло на платно, 58,7x41,5
сопственост: Панда Зографска, Скопје
68. Папрадишко-велешки црковни строители,
зографи и резбари, 1942
Zografët, drugdhendësit e Papradishit – Velesit, 1942
Church Masons, Fresco Painters and Woodcarvers
from the Papradište – Veles Region, 1942
масло на шпер, 108,2x74
сопственост: Панда Зографска, Скопје
69. Портрет на Јаков Зографски, 1942
Portret i Jakov Zografskit, 1942
Portrait of Jakov Zografski, 1942
масло на шпер, 40x30
сопственост: семејство Зографски, Скопје
70. Портрет на Петар Здравев, 1942
Portreti i Petar Zdravev, 1942
Portrait of Petar Zdravev, 1942
масло на шпер, 49x39,5

сопственост: црква Св. Димитрие, Велес
71. Крај Вардар, 1941/42
Përskaj Vardarit, 1941/42
By the River Vardar, 1941/42
масло на шпер, 32,5x31,5
сопственост: семејство Зографски, Скопје
72. Портрет на момче, 1943
Portreti i çunit, 1943
Portrait of a Boy, 1943
масло на платно, 54x39
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје

КОСТА ВАНГЕЛОВ (1875-1932)
KOSTA VANGELLOV (1875-1932)
KOSTA VANGELOV (1875-1932)

73. Оплакување Христово, 1919
Vajtimi i Krishtit, 1919
Plainte de Christ, 1919
масло на платно, 119x86,5
сопственост: Галерија на икони во Соборниот храм Успение на Богородица во штипско Ново Село

ЃОРЃИ АНДОНОВ (1862-1933)
GJORGJI ANDONOV (1862-1933)
GJORGJI ANDONOV (1862-1933)

74. Пасторала, 1915
Pastorali, 1915
Pastoral, 1915
масло на платно, 120x150
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје

ДАНАИЛ НЕСТОРОВ ФРЧКОСКИ (1870-1950)
DANAILL NESTOROV FËRÇKOVSKI (1870-1950)
DANAIL NESTOROV FRCHOSKI (1870-1950)

75. Томино неверство, 1927
Tradhtia e Tomas, 1927
Doubting Thomas, 1927
масло на платно, 87x63
сопственост: Љубомир Данаилов Фрчкоски, Скопје

З. Ѓ / Z. GJ. / Z. GJ.

76. Портрет на отец Паисиј
Portret i fr Paisii, 1920-25
Portrait of father Paisii, 1920-25
масло на платно, 196x115
сопственост: Стерули Бураку, Скопје

КОСТА ШКОДРЕАНУ (втора половина на XIX век)
KOSTA SHKODREANU (gjysmën e dytë të shekullit XIX)
KOSTA SKODREANU (the second half of the XIX century)

77. Детски портрет, 1900
Portret i fëmijës, 1900
Portrait of a Child, 1900
пастел на картон, 47x33
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
78. Автопортрет, 1902
Autoportret, 1902
Self-Portrait, 1902
пастел на хартија, 54x40
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје

ТРАЈКО МУФТИНСКИ (1892-1965)
TRAJKO MUFTINSKI (1892-1965)
TRAJKO MUFTINSKI (1892-1965)

79. Портрет, 1932
Portret, 1932
Portrait, 1932
масло на платно, 52x42
сопственост: Национална галерија на Македонија, Скопје
80. Пејзаж, 1930-35
Peizazhi, 1930-35
Landscape, 1930-35
масло на платно, 57x74
Сопственост: НУ Музеј – Куманово
81. Корпа со јаболки, 1939
Shporta me molla, 1939
A Basket of Apples , 1939
масло на платно, 68x50
сопственост: НУ Музеј – Куманово
82. Пејзаж, 1925-30
Peizazhi, 1925-30
Landscape, 1925-30
масло на платно, 57x48
сопственост: НУ Музеј - Куманово

ДИМИТАР АНДОНОВ ПАПРАДИШКИ / DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI / DIMITAR ANDONOV PAPRADISHKI
Пејзаж / Peizazhi / Landscape, 1910/15

ЃОРЃИ ЗОГРАФСКИ
GJORGJI ZOGRAFSKI
GJORGJI ZOGRAFSKI
Portret na soprugata Sava, 1938
Portreti i bashkëshortes Sava
Portrait of His Wife Sava

Корица предна/kopertina para/front cover:
ЃОРЃИ ЗОГРАФСКИ / GJORGJI ZOGRAFSKI / GJORGJI ZOGRAFSKI
Женски портрет, пред 1894 / Portret i femrës, para 1894 / Portrait of a Woman, before 1894

Корица задна/kopertina prapa/back cover:
ТРАЈКО МУФТИНСКИ / TRAJKO MUFTINSKI / TRAJKO MUFTINSKI
Портрет / Portret / Portrait, 1932

НУ Национална галерија на Македонија
Железничка 18, 1000 Скопје, Република Македонија
Тел.: + 389 (0)2 31 26 856
Факс: + 389 (0)2 31 09 566
www.nationalgallery.mk; contact@nationalgallery.mk

Издавач: НУ Национална галерија на Македонија
За издавачот: Халиде Палоши, директор
Куратор: Славица Алексоска, виш кустос
Текст: Халиде Палоши и Славица Алексоска
Превод на англиски и албански: Бехар Далипи
Дизајн: Борис Шемов
Фотографии: Игор Василев, Ѓорѓи Тричковски
Лектура: Бехар Далипи
Печат: Скенпоинт, Скопје
Тираж: 500

NI National Gallery of Macedonia
Zeleznicka 18, 1000 Skopje, Republic of Macedonia
Tel.: + 389 (0)2 31 26 856
Fax: + 389 (0)2 31 09 566
www.nationalgallery.mk; contact@nationalgallery.mk
Nikola Martinoski

Publisher: NI National Gallery of Macedonia
For the publisher: Halide Paloshi, director
Curator: Slavica Aleksoska, Curator
Text: Halide Paloshi and Slavica Aleksoska
English and Albanian translation: Behar Dalipi
Design: Boris Semov
Photography: Igor Vasilev, Gjorgji Trichovski
Edited by: Behar Dalipi
Printed by: Skenpoint, Skopje
Copies: 500

IK Galeria kombëtare e Maqedonisë
Zhelezniçka 18, 1000 Shkup, Republika e Maqedonisë
Tel.: + 389 (0)2 31 26 856
Faks: + 389 (0)2 31 09 566
www.nationalgallery.mk; contact@nationalgallery.mk

Botues: IK Galeria kombëtare e Maqedonisë
Për botuesin: Halide Palloshi, drejtor
Kuratore: Slavica Aleksoska, kurator i lartë
Teksti: Halide Palloshi, Slavica Aleksoska
Përkthimi në gjuhën, shqipe dhe angleze: Behar Dalipi
Dizajni: Boris Shemov
Fotografitë: Igor Vasilev, Gjorgji Triçhovski
Lektura: Behar Dalipi
Shtyp: Skenpoint, Shkup
Tirazhi: 500

Национална галерија им изразува особена благодарност на : НУ Музеј на Македонија, НУ Завод и Музеј Прилеп, Ну Музеј Куманово, Музеј на град Скопје, Народен Музеј Велес, НУ Завод и Музеј Штип, НУ Завод и Музеј Тетово, Македонската православна црква, Општина Велес, а особено на сите приватни сопственици кои времено ги отстапија своите дела.

Galeria Kombëtare e Maqedonisë u shpreh falënderime të posaçme: IP Muzeu i Maqedonisë, IP Enti dhe Muzeu Prilep, IP Muzeu Kumanovë, Muzeu i qytetit të Shkupit, Muzeu Popullor Veles, IP Enti dhe Muzeu Shtip, IP Enti dhe Muzeu Tetovë, Kisha Ortodokse e Maqedonisë, Komuna e Velesit, dhe falënderime të posaçme të gjithë pronarëve, të cilët përkohësisht i ofruan veprat e tyre.

The National Gallery extends a special gratitude to: the Museum of Macedonia, Bureau and Museum Prilep, Museum Kumanovo, Museum of the City of Skopje, National Museum Veles, Bureau and Museum Stip, Bureau and Museum Tetovo, Macedonian Orthodox Church, Municipality of Veles, and especially all private owners who have temporarily conferred their works to the Gallery.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
75.035.4(497.7)(06.064)

ISBN 978-608-4693-30-7
COBISS.MK-ID 94897418

Поддржано од Министерството за култура на Република Македонија
Përkrahur nga Ministria për kulturë e Republikës së Maqedonisë
Supported by the Ministry of Culture of the Republic of Macedonia